

УДК 373.5-056.45:37.311.1 (44)

ПРОБЛЕМА ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ НАВЧАННЯ ОБДАРОВАНИХ УЧНІВ У СЕРЕДНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ФРАНЦІЇ

Юлія Тріщук

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Туган-Барановського, 7, 79005 Львів, Україна*

Розглянуто суть, інтерпретації поняття обдарованості, критерії визначення обдарованих учнів у французьких дослідженнях; описано проблеми школярів високого інтелектуального потенціалу у закладах середньої освіти Франції. Проаналізовано форми диференціації навчання обдарованих учнів у коледжах Франції. Висвітлено значення національних асоціацій для підтримки виняткових учнів у навчанні й розвитку.

Ключові слова: система освіти Франції, обдаровані учні, учні з високим інтелектуальним потенціалом, інтелектуальні здібності, диференціація навчання, модель прискорення й ущільнення, модель збагачення, національні асоціації для обдарованих.

Постановка проблеми. Головною ознакою освіти у демократичному суспільстві є забезпечення рівноправних умов для навчання кожної особистості, її самоствердження та самореалізації незалежно від віку, статі, національності, соціального статусу й стану. Розбудова демократичної, громадянської освіти передбачає організацію цілеспрямованого педагогічного керівництва й надання належної підтримки у навчальному процесі усім учнів без винятку з метою досягнення успіхів, забезпечення умов для розвитку здібностей кожної особистості, задоволення її потреб та інтересів. Значна допомога у процесі здобуття освіти необхідна учням з особливими потребами або винятковим дітям, які вирізняються своєрідними особливостями розвитку, відмінними від інших здібностями й потенціалом, але прагнуть успіху у навчанні, визнання й поваги серед однолітків. До цієї категорії зачисляють обдарованих, талановитих учнів, які унаслідок нестандартних здібностей порівняно з більшістю можуть також мати проблеми як у сфері навчання й виховання, так і в процесі соціальної взаємодії.

На зламі 50–60-х років у деяких розвинутих країнах почали звертати належну увагу на організацію навчання обдарованих дітей, забезпечення умов для їхнього соціального й інтелектуального розвитку. Сьогодні інтерес до цієї проблеми у світовій педагогіці значно зріс. Франція, як й інші європейські країни, досягла значних успіхів у вирішенні цієї проблеми;

визначається цікавим, корисним для розвитку педагогічної науки, своєрідним досвідом, що викликає інтерес для наукового дослідження й творчого застосування на практиці в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різноманітні аспекти навчання й виховання учнів в системі середньої освіти Франції активно вивчають українські науковці, зокрема, Л. І. Зязюн, Н. М. Лавриненко, В. О. Папіжук, Т. А. Харченко, Т. В. Шульцева та інші. Проблема навчально-виховної роботи з обдарованими учнями у Франції потребує ґрунтовного дослідження в Україні.

Формування мети статті. Ставили за мету розглянути проблеми навчання обдарованих учнів у системі освіти Франції, проаналізувати особливості, напрями організації диференційованого навчання обдарованих у закладах середньої освіти Франції.

Виклад основного матеріалу. Важливою тенденцією розвитку сучасної системи середньої освіти Франції є поєднання стандартизації змісту освіти, що охоплює єдність цілей, завдань, вимог до діяльності навчальних закладів, та диференціації процесів навчання й виховання відповідно до індивідуально-типологічних особливостей учнів з метою забезпечення умов для їхнього повноцінного розвитку. Введення єдиних стандартів сприяє визначенню системи знань та компетентностей, якими повинен оволодіти школяр, навчаючись у школі, а саме у коледжі, що є головним типом середнього освітнього закладу у Франції. Диференціація навчального процесу зумовлена розвитком мультикультурного середовища в навчальних інституціях Франції, посиленням гетерогенності (неоднорідності) учнів, що виявляється у різних культурах, до яких вони належать, а також відмінним рівнем їхнього фізичного, емоційного, інтелектуального, соціального розвитку [5, р. 26].

Диференціацію змісту й процесу навчання у системі освіти Франції вважають головною умовою надання змоги кожному учневі досягнути навчальних успіхів, розвинути власні здібності, нахили, потреби й інтереси; подолати труднощі у навчанні, пов'язані з особливостями розвитку, належністю до національних меншин або вдосконалити свої таланти, обдарування, позбутися бар'єрів, що гальмують їхній розвиток. Диференціацію розглядають як форму індивідуалізації, що передбачає організацію навчання відповідно до особливостей розвитку учнів, об'єднаних у групи за спільними властивостями, досягненнями, здібностями [2]. У французькій школі чи коледжі вирізняють такі види диференційованого навчання:

- групове (навчання за спільними потребами, інтересами, здібностями, відповідним рівнем розвитку);
- компенсаційне (надолуження прогалин, подолання неуспішності у навчанні);

- адаптоване (навчання учнів з особливими, спеціальними потребами);
- навчання обдарованих, які виявляють високий рівень розвитку здібностей.

Аналіз французьких наукових досліджень, деяких документів Міністерства національної освіти Франції, звітів, доповідей його представників слугує доказом актуальності проблеми обдарованих дітей в цій країні. З середини 80-х років у деяких навчальних закладах Франції з'явилися класи для обдарованих учнів, а на початку 90-х у Страсбурзі створено особливу школу для дітей з раннім розумовим розвитком [2]. У 2003, 2007 і 2009 рр. видано закони, що закликають школи й вчителів брати до уваги особливі здібності учнів і робити відповідні кроки, створюючи окремі класи, групи, організовуючи різні форми роботи з обдарованими [3]. Однак міністр національної освіти Франції Жан-П'єр Делоб'є зазначає, що дуже мало наукових досліджень було проведено у Франції з початку виникнення інтересу до проблеми обдарованих. Він зауважує, що ця тема активно досліджується у Великобританії, країнах Північної Америки й потребує глибокого вивчення і у Франції [9]. Зазначимо, що навчання обдарованих у французькій системі освіти не виокремлюється як одинична проблема; взаємопов'язано з проблемою учнів з особливими потребами та вирішується у контексті диференційованого підходу до цього процесу.

Дефініції поняття “обдарованість” (*génier*) у французьких наукових дослідженнях різноманітні. Незважаючи на неоднозначність трактувань, обдарованою французькі науковці вважають дитину, яка здатна виконувати діяльності, що в не зможе виконати більшість дітей її віку [9]. На їхню думку, головною ознакою обдарованості є відповідний рівень інтелектуального розвитку особистості, коефіцієнт якого варіюється від 120 до 140 або вище. Як зазначає французький психолог Жанна Сіо-Факшен, обдарований учень (*élève doué*) – це учень, який під час стандартних тестів на IQ отримує результат, вищий за 130 балів [3]. Науковці також вважають обдарованість виявом виняткового потенціалу у конкретній сфері, що визначається різними здібностями: інтелектуальними; психомоторними; творчими; лідерськими; академічними (досягнення з різних або одного предмета); здатністю до різних видів мистецтва і спорту. Однак головний акцент ставлять на інтелектуальних здібностях [9].

У визначенні обдарованих учнів французькі науковці підтримують теорію множини інтелектуальних здібностей за американським дослідником Гарднером, що охоплює сім і більше типів інтелекту (логіко-математичний, лінгвістичний, просторовий, музичний, тілесно-кінестетичний, внутрішньоособистісний, міжособистісний, природнонауковий, духовний, екзистенційний) [1, с. 218–219]. У системі французької освіти застосовують

також моделі Рензулі та Ган'є для ідентифікації обдарованих та відповідно до них виокремлюють три вагомих критерії, за якими у єдності можна визначати винятковий потенціал учнів. Це – високий рівень розвитку інтелектуальних здібностей, творчих здібностей, цілеспрямованості [12]. Головною ознакою обдарованих учнів французькі науковці вважають інтелектуальну скоростиглість (*précocité*), ранній або швидкий інтелектуальний розвиток порівняно з однолітками. Зазвичай більшість обдарованих дітей опановують знання, уміння, навички передчасно або раніше від своїх ровесників на один, два, три роки, а тому вони спроможні швидкими темпами виконувати навчальну програму і навчальний план [11]. Таких учнів іноді називають акселератами і застосовують для них прискорені навчальні програми.

Науковці, освітні працівники і батьки засвідчують значні проблеми обдарованих учнів у навчанні та соціальній взаємодії. Як зазначає міністр національної освіти Франції Жан-П'єр Делоб'є, діти з високим розумовим потенціалом дуже часто не приживаються в школі, що пояснюється суперечностями у взаємодії, насамперед вчителів з такими учнями [9]. Зазвичай обдаровані учні переживають психологічні суперечності, тому що вони відчують себе відмінними від інших. Аналіз досліджень французьких науковців дає підстави виокремити головні проблеми розвитку й навчання обдарованих учнів:

- значний успіх в одній сфері й низькі досягнення або неуспіх в іншій;
- вияв високих здібностей до конкретної науки й низька успішність з відповідного предмета;
- недостатня відкритість до однокласників, низький рівень комунікативних умінь, відчуття самотності;
- намагання приховувати власний інтелектуальний потенціал, бути схожими на ровесників з метою бути прийнятним у колективі;
- відсутність змоги розвивати власні інтереси й здібності, а тому низький рівень мотивації навчання.

Французький психолог Жан-Шарль Террас'є запропонував поняття “діссінхронії”, що виникають у розвитку обдарованих учнів та означають розрив між випереджувальним розвитком одних психічних функцій та відставанням інших. Науковець стверджує, що учні з високим інтелектуальним потенціалом переживають таку невідповідність, оскільки вони, незважаючи на виняткові інтелектуальні здібності, можуть відставати від ровесників у певній сфері, наприклад, з фізичного виховання, і нерозуміння такого розходження впливає на подальший розвиток їхніх здібностей [9; 10]. Проблеми обдарованих учнів у школі виникають ще й тому, що деякі вчителі неспроможні виявити їхній високий інтелектуальний потенціал і не готові їх приймати, допомагати їм досягати успіхів, розвивати

власні здібності. Унаслідок цього у багатьох школярів знижується мотивація навчання та успішність.

Деякі науковці засвідчують значну роль емоційного компонента у становленні високого інтелектуального потенціалу учнів. Високий рівень розвитку емоцій допомагає учням вдосконалювати власні здібності, досягати поставлені цілі, виражати високий потенціал у певній галузі. Водночас посилений прояв таких емоційних характеристик, як тривожність, емоційна напруженість, збудливість, неврівноваженість можуть впливати на взаємодію обдарованих школярів із соціальним середовищем [6, р. 305–319]. У французьких дослідженнях зазначено, що обдаровані учні зазвичай мають соціальні проблеми, тобто відчувають труднощі щодо інтеграції у соціальне середовище. Більшість з них відчувають себе самотніми, оскільки бачать свою відмінність від інших; розуміють, що однокласники вважають їх дивними; не завжди відкриті до ровесників, тому що вони не сприймають їх адекватно. Унаслідок дії механізму дисінхронії комунікативні здібності обдарованих учнів іноді відстають від інтелектуальних процесів, а тому деяким з них важко спілкуватися з іншими. Багато таких учнів, які бажають бути “нормальними”, намагаються приховувати свої здібності та не виділятися серед інших [10].

Отже, окреслені проблеми розвитку учнів з високим потенціалом зумовлюють уряд Франції ухвалювати відповідні рішення щодо забезпечення сприятливих умов для організації навчання обдарованої молоді. Сучасна освітня політика спрямована на проведення діагностування учнів з метою вияву обдарованих на початку навчання у початковій та середній школі, а саме у шостому класі коледжу (нумерація класів у Франції зворотна, на відміну від інших країн); організацію спеціальної підготовки вчителів для роботи з винятковими учнями; забезпечення різних форм диференціації навчання учнів з високим потенціалом розвитку. У середніх навчальних закладах Франції застосовують “зовнішню” й “внутрішню” диференціацію навчання школярів означеної категорії. Зовнішня диференціація здійснюється шляхом створення шкіл, класів, груп для учнів високого інтелектуального розвитку, а також відповідно до їхніх спеціальних здібностей, інтересів, професійних нахилів. Внутрішня диференціація означає організацію навчання обдарованих в умовах роботи вчителів у звичайних класах [2]. На сучасному етапі розвитку освіти у Франції школярі високого інтелектуального потенціалу можуть обирати за вибором такі типи навчання: у спеціалізованих школах для обдарованих; у спеціальних класах, групах, на курсах поглибленого вивчення навчальних предметів; за індивідуалізованими, додатковими, прискореними, ущільненими навчальними програмами у межах звичайного класу; позакласне навчання в асоціаціях для обдарованих учнів.

Навчання у спеціальних школах Франції організоване й адаптоване до когнітивних функцій учнів з високим потенціалом. Хоча кожна школа може мати свої особливості й традиції, загальні вимоги до організації навчання й виховання обдарованих учнів дотримуються [4; 10]. Педагоги, які працюють у цих установах, здобули необхідну професійну підготовку. У спеціальних колежах створено належні умови для підтримки й розвитку індивідуальних здібностей, задоволення потреб та інтересів обдарованих учнів. Вагоме завдання цих шкіл – формувати позитивну мотивацію навчання школярів, допомогти їм адаптуватися до соціального середовища. Крім обов’язкових предметів, учні обирають додаткові факультативи, які можуть охоплювати курси іноземної мови, зокрема східної і стародавньої, глибинної математики, організації та методології, курси з різних видів мистецтва та інші. Переважно вчителі у зазначених школах центровані на особистості учня, організують й підтримують самокероване навчання школярів, застосовують сучасні моделі, стратегії навчання, спрямовані на розвиток їхнього інтелектуального потенціалу, творчого мислення. Психологічний клімат у спеціальних школах для обдарованих сприятливий для відчуття учнями власної цінності, впевненості у своїх силах, вільного вияву свого потенціалу. Їм надається свобода у міркуванні, виборі змісту навчання, дослідження, способів організації власних дій. Педагоги дотримуються неформального, демократичного стилю спілкування з обдарованими учнями, виявляють позитивні очікування від діяльності учнів, віру у їхні здібності. У спеціальних школах створені не лише сприятлива психологічна атмосфера, але й комфортні зовнішні умови, застосовуються сучасні технічні засоби. Важко перелічити усі навчальні заклади Франції для обдарованих учнів. Відомими є школа для дітей з раннім розумовим розвитком у Страсбурзі, школа для обдарованих Леонардо да Вінчі, колеж для виняткових учнів Шарко Жана Жуанвіля-ле-Пона у м. Парижі. Сьогодні у Франції відкриваються й функціонують школи для обдарованих учнів етнічних меншин.

У деяких коледжах Франції створено класи поглибленого навчання для учнів з прискореним розумовим розвитком; застосовують диференційовані групи для вивчення окремих навчальних дисциплін, де працюють “швидкі”, “середні”, “повільні” школярі. Проте деякі французькі науковці розуміють, що угруповання дітей не дає значного ефекту, оскільки вони не набувають досвіду взаємодії з особистостями, які мають інші погляди, рівень розвитку; неспроможні повноцінно розкрити свій потенціал; не бачать перспективи власного зростання. Тому науковці вважають, що навчання обдарованих у загальному класі шляхом внесення певних змін у навчальну програму чи курс дає кращі результати для їхнього розвитку [8, р. 337–352].

Як і в інших країнах, у французькій психолого-педагогічній науці пропонують дві важливі моделі побудови індивідуальних програм для учнів з високим потенціалом – прискорення, ущільнення й збагачення. Обдаровані учні мають змогу виконати традиційний навчальний план прискореними, швидкими темпами за коротший період, ніж інші школярі. Ущільнення навчальної програми у звичайному класі передбачає стиснення обсягу навчального матеріалу шляхом його узагальнення, систематизації та скорочення часу на його опанування. Французькі дослідники надають перевагу моделі збагачення за Рензуллі, коли обдаровані учні набувають додатковий та різноманітний досвід, окрім обов'язкових знань та умінь. За цим підходом школярі розвивають свої здібності, буречи участь у різних проектах, дослідницьких роботах за власним вибором відповідно до своїх інтересів й потреб. Ці проекти організують не тільки в одному класі, але й у школі, й до них можуть бути залучені усі учні, які мають позитивну мотивацію та необхідний базис [7 ; 8, р. 337–352].

Франція – одна з європейських країн, що визначається значною кількістю асоціацій для обдарованих дітей. Ці асоціації охоплюють батьків, вчителів, медичних працівників, фахівців спорту. Кожна асоціація має своє призначення, назву, мету й завдання, виконує відповідні функції, застосовує різні методи. Загалом асоціації некомерційні; багато з них проводять різноманітні експериментальні дослідження для вивчення потреб, інтересів, особливостей розвитку обдарованих дітей, різноманітних моделей організації їхнього навчання. Ці організації надають ґрунтовку допомогу батькам і вчителям у пізнанні виняткових дітей, організації взаємодії з ними, а також проводять заходи, організують різні види діяльності для підтримки й розвитку цих дітей. Незважаючи на своєрідні особливості, кожна асоціація пропонує обдарованим учням, батькам, учителям календар подій, список курсів для навчання, бібліографію публікацій [<http://www.eurotalent.org>]. Серед таких об'єднань – Асоціація з розвитку дітей високих інтелектуальних здібностей (AE-HPI); Французька асоціація для обдарованих дітей (AFEP); Національна асоціація для обдарованих дітей (ANPEIP); Національна й Міжнародна асоціація відпочинку та зустрічей для дітей обдарованих (ALREP); Асоціація зустрічей і відпочинку для дітей раннього розвитку (ALREP); Асоціація сприяння визнанню обдарованих дітей (AAREIP).

Висновки. На сучасному етапі розвитку освіти у Франції науковий інтерес до проблеми навчання обдарованих учнів у загальних середніх навчальних закладах, зокрема колежах, зростає. На практиці застосовують різні форми диференціації навчання школярів з високим інтелектуальним потенціалом. Значну увагу зосереджено на організації навчання таких учнів у звичайних класах. Велику допомогу вчителям, батькам і обдарованим учням надають національні асоціації Франції, що пропонують комплекс заходів,

наукові публікації, систему курсів для задоволення потреб й інтересів, розвитку виняткових здібностей, позитивної мотивації навчання, соціальних рис талановитих школярів.

-
1. *Ги Лефрансу*. Прикладная педагогическая психология. – СПб., 2005.
 2. Індивідуалізація і диференціація навчання. Режим доступу: readbookz.com/book/172/5458.html.
 3. Рябчий Іван, для “Главреда”. – Режим доступу: <http://www.glavred.info>. 29.12.10
 4. АЕР – Ecole Leonardo de Vinci. Режим доступу: <http://www.aer> 95 fr.
 5. Damas M. Le college unique. /Le systeme educatif/ M. Damas // Cahiers francais. Paris: La documentation francaise. – 1998. – N 285, mars-avril. – P. 25–29.
 6. *Guignard, J. H. and Zenasni, F. F.* (2004). Les caractéristiques émotionnelles des enfants à haut potentiel. *Psychologie Française* 49(3) : 305-319
 7. L’alterance au college. 4 September 2009. – Режим доступу: <http://www.education.gouv.fr>.
 8. *Lautrey, J.* (2004). Les modes de scolarisation des enfants à haut potentiel et leurs effets. *Psychologie Française* 49(3) : 337-352
 9. La scolarisation des élèves intellectuellement precoces . Rapport a monsieur le ministre de l’éducation national Jean-Pierre Delaubier (Janvier 2002). – Режим доступу: <http://www.eurotalent.org/fr/delaubier>.
 10. L’enseignement des élèves doués. Le South Daily Pipelette. 12 février 2011. – Режим доступу: <http://www.pipelette.com>
 11. Merchat Chamont Paul et Philipe. La précocité intellectuelle et ses contradictions. – Режим доступу: <http://www.arlep.org> :
 12. *Pereira-Fradin M, Jouffray C.* (2006). Les enfants à haut potentiel et l’école : Historique et questions actuelles. *Bulletin de Psychologie* 59.
 13. [_http://www.eurotalent.org](http://www.eurotalent.org).

DIFFERENTIATING THE GIFTED STUDENTS' LEARNING IN COLLEGES OF FRANCE**Julia Trishchuk**

*Ivan Franko National University of L'viv
Tuhan-Baranovsky Str., 7, UA – 79005 L'viv, Ukraine*

The paper outlines the essence, and the interpretations of giftedness, the criteria of defining the gifted students in French researches; describes the problems of French students with high intellectual potential. It analyses the forms of differentiating the gifted students' learning in colleges of France. The author also states the significance of national associations for supporting the exceptional students in their development and learning.

Key words: education system of France, gifted students, students with high intellectual potential, intellectual abilities, the differentiation of learning, model of acceleration and constriction, model of improving, national associations for the gifted.

ПРОБЛЕМА ДИФФЕРЕНЦИАЦИИ ОБУЧЕНИЯ ОДАРЕННЫХ УЧАЩИХСЯ В СРЕДНИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ ФРАНЦИИ**Юлия Трищук**

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
ул. Туган-Барановского, 7, 79005 Львов, Украина*

Рассмотрено сущность, интерпретации понятия одаренности, критерии определения одаренных учащихся во французских исследованиях; описано проблемы учеников высокого интеллектуального потенциала в заведениях среднего образования Франции. Проанализировано формы дифференциации обучения одаренных учащихся в колледжах Франции. Освещено значение национальных ассоциаций для поддержки исключительных учеников в обучении и развитии.

Ключевые слова: система образования Франции, одаренные учащиеся, учащиеся с высоким интеллектуальным потенциалом, интеллектуальные способности, дифференциация обучения, модель ускорения и сжатия, модель обогащения, национальные ассоциации для одаренных.

Стаття надійшла до редколегії 08.02.2011

Прийнята до друку 10.03.2011